

a téma (erdélyi népszokások) bibliográfiája, önmagában is megállná a helyét, hasznos és alapos tájékoztatást és kiindulópontot biztosítva a téma iránt érdeklődő diákok és szakemberek számára egyaránt.

A bevezetőben a kötetet mint a magyar szokáskutatók újabb összefoglalóját vezettem fel. Valójában Pozsony Ferenc tanulmánya több ennél. Az egyéni, illetve biografikus szempontok keresése és érvényesítése, az egyes szokások és szokáscelexek, valamint az ezek mögött rejlő hiedelemrendszerek (világlátások) kontextualizálása, értelmezése túlmutat az eddigi szokáskutatás gyakorlatán. A szokások, illetve azok eszköztárának, kódrendszerének elemzése a társadalom megértését szolgálja: viszonyok és szereprendszerek, ideológia és

értékrend viszonyának, a változás, a modernizáció, illetve a hagyományörzés okainak és formáinak megértését.

„Az írás tudniillik: zaklatás” – írja magyar nyelven megjelent könyve előszavában Odo Marquard a megszokásaink nélkülözhetetlenségéről írt esszéjében (*Az egyetemes történelem és más mesék*. Bp. 2001. 13.). Eszerint az írás nem csupán arra biztosít esélyt, hogy a szerző gondolatait elolvassák, hanem arra is, hogy másokat saját gondolataik továbbgondolására serkentse. Jelen recenzió is valójában e felkínált zaklatás első eredményeként született meg. Ezért is illesse köszönet a szerzőt.

Vajda András

Fogorvoslás Erdélyben

Péter Mihály: *Az erdélyi fogorvoslás történetéből*. Marosvásárhely 2006. 359 lap

A kötet a magyar tudománytörténetnek egy igen mostoha területével foglalkozik. Részletesebb munka az erdélyi fogorvoslásról eddig nem jelent meg. Három fő témakört elemez: az első az orvosló könyvekről, a második a neves erdélyi származású fogorvosokról, míg a harmadik a fogorvisi oktatásról szól.

Az első fejezet azt igyekszik feltárni, hogy az első magyar nyelven írt orvosló könyvek milyen fogorvisi ismereteket tartalmaztak. E célra a szerző a következő, Erdélyben megjelent vagy erdélyi szerzőktől származó munkákat tanulmányozta: Lencsés György: *Ars Medica*, kézirat, 1577; Melius Juhász Péter: *Herbarium*, Kolozsvár 1578; Apáczai Csere János: *Magyar Encyclopaedia*, Utrecht 1655; Nadányi János: *Kerti dolgoknak le-írása*, Kolozsvár 1669; Pápai Páriz Ferenc: *Pax Corporis*, Kolozsvár 1690; Felvinczi György: *Jó egészségről*, Kolozsvár 1693; Weszprémi István: *A kisdéd gyermekeknek...* Kolozsvár 1720; Juhász Máté: *Házi különös orvosságok*, Kolozsvár 1761; Mátyus István: *Diaetetica, Ó és Új Diaetetica*, Kolozsvár 1762; Pozsony 1787–1793; Csapó József: *Kis gyermekek isputálya*, Nagyvárad 1711; Marikowzki Márton: *A néphez való tudósítás*, Nagyvárad 1772; Vásárhelyi Sámuel: *Az egészséges hosszú életéről*, Kolozsvár 1792 és Benedeki Enyedi Ó János: *Falusi emberek patikája*, Nagyszeben 1801.

A szerző a fenti szempontból elemzi a megfelelő szövegrészek tudományos színvonalát, a szakkiifejezéseket, valamint az ajánlott gyógymódok mai ismeretek alapján megítélhető hatékonyságát. A fenti munkákkal külön-külön foglalkozik. Bemutatja a szerzőket, foglalkozik ma élő emlékezetükkel, jelzi, hogy munkáikat melyik könyvtárban találta meg, megadja a helyrajzi számukat és archív felvételt mellékel címlapjukról. A további kutatások megkönnyítésére minden mű esetében jól válogatott irodalomjegyzéket is csatol, majd értékes következtetéseket von le.

A szóban forgó fejezet olyan gazdag művelődéstörténeti, tudománytörténeti „lappangó” adatokkal gazdagítja orvosi-fogorvisi múltunkra vonatkozó ismereteinket, melyekhez nemcsak egy gyakorló fogorvos, de még egy

tantestületi tag sem tudott volna hozzáférni rohanó világunkban, amikor aktuális szakirodalmunkat is nehezen tudjuk áttekinteni. A bemutatott anyagból világosan kidomborodik a fogorvoslás öt évszázados fejlődése, de annak hibái, tévedései is felszínre kerülnek. A szerző kiemeli az orvoslás szociális vonatkozásait is.

A második fejezet a következő erdélyi származású neves fogorvosok életútját és tevékenységét mutatja be: Fogarasi Lészai Dániel (1798–1872); Nedelko Döme (1812–1882); Barna Ignác (1822–1894); Iklódi Iszlai József (1840–1903); Bikafalvi Máthé Domokos (1839–1889); Bikafalvi Máthé Dénes (844–1883); Bikafalvi Máthé Lajos (1864–1917); Bikafalvi Máthé Dénes ifj. (1877–1943); Abonyi József (1858–1914); Simon Béla (1892–1965); Balogh Károly (1895–1973); Orbán Bálint (1899–1960). E fejezet rámutat arra, hogy e 12 személy számottevően hozzájárult mind a magyar, mind az egyetemes fogorvistudomány fejlődéséhez, de a közélet és a közművelődés területén is tevékenyek voltak. Amellett, hogy minden bemutatott személy életútjával és tevékenységével kapcsolatban ismerteti a legfontosabb tudnivalókat és irodalmi utalásokat, levéltári kutatások alapján számos eddig nem közölt adatot tartalmaz, így például a Bikafalvi Máthé családdal kapcsolatban. A 12 életrajz bepillantást nyújt a 18–19. század gazdasági, társadalmi viszonyaiba, megismerteti az orvoslással-fogorvoslással foglalkozók, borbélyok, sebészek, fogászmesterek, fogorvosok képzésének és működésének bonyolult rendszerét.

A harmadik fő fejezet a fogorvistudomány oktatásának kérdésével foglalkozik, több alfejezetre osztva. Az első az erdélyi fogorvistudomány oktatásának kezdeteit mutatja be. Románia jelenlegi területén az egyetemi szintű fogorvisi oktatás a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen 1890-ben kezdődött. Felsorolja a nehézségeket: a diszciplína nem kötelező, csupán „ajánlatos”, nincsen helyiség és felszerelés az oktatás számára, az érdeklődés a hallgatók részéről elenyésző, az „ellátmány” nagyon alacsony. Ilyen és hasonló nehézségek között indult a fogorvisi oktatás. Ezt követően részletesen foglalkozik az oktatás üttörőivel, így Vajna Vilmos-

sal (1854–1932); Rudas Gerővel (1856–1912) és Hőncz Kálmánnal (1865–1948). Beszámol az első erdélyi Fogászati Klinika létrehozásának körülményeiről, az oktatómunka feltételeiről, a hallgatók létszámáról, az óraszámáról, a fogorvosi szakképzés megkezdéséről, az első világháború kitörésének az oktatásra gyakorolt hatásáról, az 1918/19-es főhatalomváltás következményeiről, a Fogászati Klinikának Bilaşcu professzor által történt átvételéről, illetve a Ferenc József Tudományegyetem erdélyi működésének hivatalos megszűnéséről.

A második alfejezet az újabb hatalomváltozást (1940) és az 1940–45-ös periódus eseményeit írja le. A fogászati diszciplínát Kopár Gerő már kötelező tárgyként oktatja. Rövidesen következik a harmadik főhatalom- és egyben politikai rendszerváltás (1944/45), melynek ismerteti következményeit a felsőoktatásra. Ezek közül a legkiemelkedőbb esemény a Bolyai Tudományegyetem létrehozása, majd Orvosi Karának Marosvásárhelyre történő áttelepülése volt. Kitér Miskolczy Dezső és különösen Csögör Lajos professzorok e téren kifejtett tevékenységének jelentőségére.

Az oktatói tevékenység harmadik alfejezete a fogorvoslás oktatásának és a fogorvosképzésnek marosvásárhelyi szakaszát mutatja be. Marosvásárhely az átköltözés évében (1945) egy vidéki kisváros volt. Nehezen tudta az Orvosi Kart befogadni. Az orvosképzés laboratóriumokat és klinikákat igényelt, a tan- és segédszemélyzet pedig lakást. Létre kellett hozni a Fogászati Klinikát egyelőre még csak az általános kari hallgatók oktatására és a fogorvosi szakképzés végzésére. A „Régi kórház” három helyiségben kezdődött meg a fogorvosi tevékenység. 1948-ban a tanügyi reform országsszerte létrehozta a Fogorvostudományi Karokat. Mire majd megerősöd-nének, két egyetemi központba vonják össze azokat. A marosvásárhelyi fogorvosstanhallgatókat áthelyezik Kolozsvárra, ahol tanulmányaikat már román nyelven kell folytatniuk. A közben szépen felfejlődött fogorvosi tantestületet az ország különböző városaiba helyezik. Tetőzte a problémákat, hogy Csögör professzort, aki rektor és a Fogászati Klinika vezetője volt, közben letartóztatták, és koholt vádak alapján több évre elítélték. Tíz évig szünetelt Romániában a magyar nyelvű fogorvosi oktatás.

A kötetből kiderül, hogy 1960-ban újraindítják a Fogorvosi Kart. Rövid idő múlva, 1962-ben gyökeres változást vezetnek be a marosvásárhelyi orvos- és gyógyszerészképzésbe, kétnyelvűvé teszik az addig csak magyar nyelven folyó oktatást. A szerző részletesen leírja ennek az intézkedésnek a lassú, de biztos következményeit. Szaporodik a román és apad a magyar anyanyelvű tanszemélyzeti tagok és hallgatók száma. A nyolcvanas évek végére, a kilencvenes évek elejére a magyar nyelvű oktatás végveszélybe került. Az 1989-es események hatására újjáéledés indul meg, főleg a hallgatók létszámát illetően.

A Fogorvostudományi Kar legfontosabb klinikái és tanszékei történetének leírására a szerző, nagyon helyesen, az adott egységek jelenleg legkompetensebb magyar anyanyelvű személyét kérte fel. Itt újból jelentkeztek az

adatgyűjtés nehézségei. Ennek ellenére e fejezetek számos fontos részletet tárnak fel, rövidebb vagy hosszabb formában, jelentősen hozzájárulva a marosvásárhelyi fogorvosképzés ismeretének elmélyítéséhez.

Az oktatással foglalkozó fejezet a tudományos fokozat megszerzésének lehetőségeivel is megismertet. Felsorolja a doktorátusvezetőket, a doktoranduszokat és értekezésük címét.

A szerző önálló részben mutatja be azokat a fogorvostudományi folyóiratokat, melyek 1919–1940 között Erdélyben jelentek meg magyar nyelven, vagy magyar nyelvű cikkeket is közöltek. Ezt tudománytörténeti szempontból igen hasznosnak tartom, mert a mai helyzethez hasonló körülményeket tárnak fel, örökítenek meg.

Van még egy, szerényen csak *Függelék*nek nevezett fejezet, amely számos figyelemre méltó adattal egészíti ki a kötetet. Ebben megtalálható a marosvásárhelyi Fogorvostudományi Kar személyzete által írt jegyzetek, tankönyvek, szakkönyvek jegyzéke, a tanrend, 27 oktató életrajza, az abszolvensek évenkénti névsora, az adatközlők jegyzéke. A kötet, melyet 13 táblázat és 50 ábra egészít ki, román és angol nyelvű összefoglalóval és névmutatóval zárul.

Az erdélyi fogorvoslás történetéből című könyv értékes, hézagpótló hozzájárulás az erdélyi magyar nyelvű, fogorvoslással is foglalkozó munkák, a neves fogorvosok és a fogorvosképzés megismeréséhez. Felhívja a figyelmet arra, hogy már 1577-ben a teljes medicinát felölelő és a fogorvoslásnak is külön fejezetet szentelő magyar nyelvű orvosi könyvünk volt. Rávilágít arra, hogy az erdélyi fogorvosok jelentősen hozzájárultak az egyetemes magyar fogorvoslás fejlődéséhez. Bemutatja az egyetemi szintű fogorvosképzés viszontagságos sorsát, amibe a főhatalomváltás három ízben is beleszólt, valamint a mindenkor újrakezdésért folytatott küzdelmet. A leírt eseményeket, tényeket nem szakítja ki a valós életből, hanem a politikai és gazdasági feltételek függvényeként ismerteti.

Emeli e munka értékét, hogy ahol lehetett, a szerző többéves levéltári kutatásaira alapozza mondanivalóját. Számos adatot elsőként közöl, olyanokat, melyek biztosan a feledés homályába veszttek volna. De sajnos a levéltár sem ad mindenre választ. Itt kell a munka hiányosságait is megemlíteni. Az adatgyűjtés ismert nehézségei miatt, mint a szerző is utal rá, több helyen pontosítást igényelne a tényfeltárás. E hiányosságok nem a szerzőnek, hanem objektív okoknak tulajdoníthatók.

A könyv stílusa szabatos, világos és tömör. A fejezeteket, alfejezeteket követő irodalomjegyzék alapos tájékozódásra utal. Komoly segítséget nyújt annak, aki a felvetett kérdéseket tovább akarja kutatni.

Összegezve megállapítható, hogy a kötet jelentős hozzájárulás az erdélyi tudomány- és orvostörténet új adatokkal való gyarapításához, önismeretünkhöz, önbecsülésünkhöz. Erőt ad munkánk folytatásához.

Dr. Bocskay István